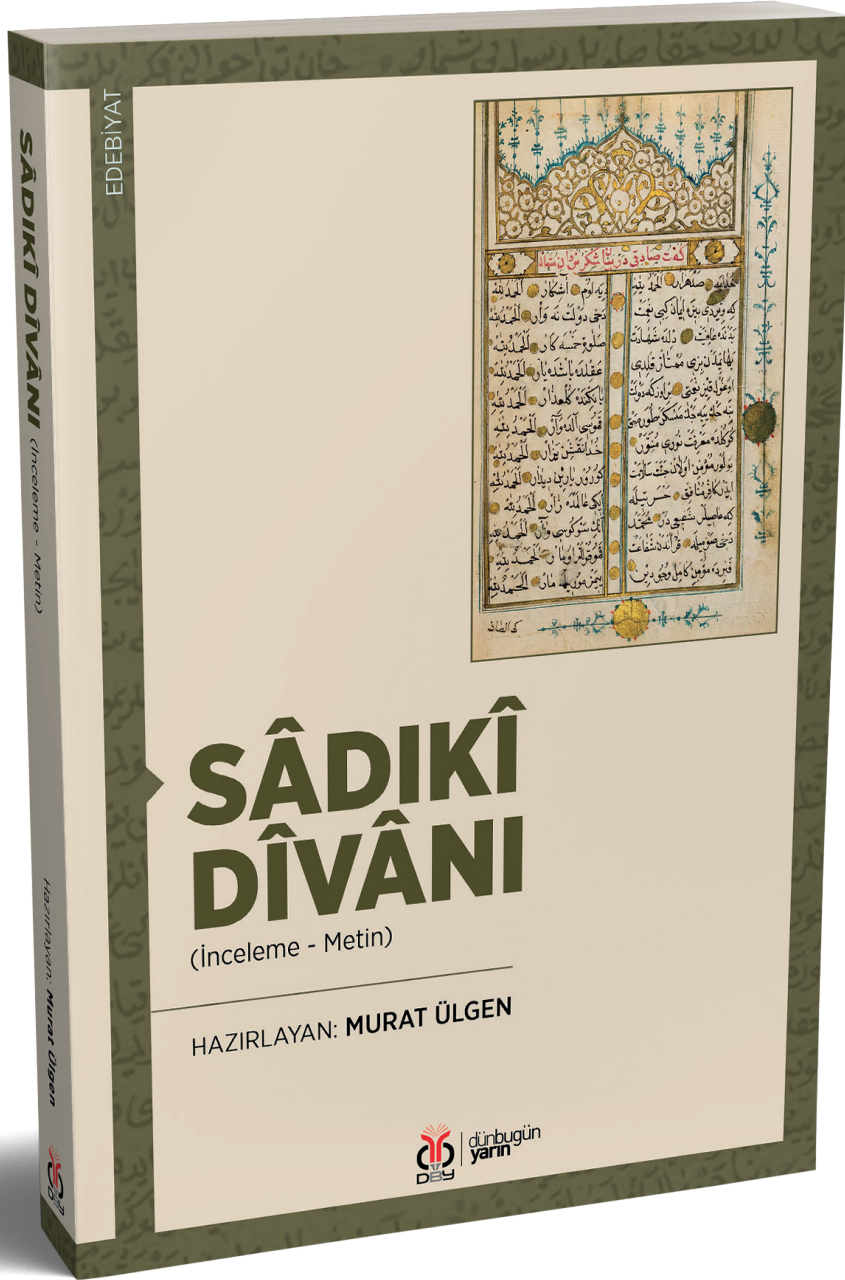

SÂDIKÎ DÎVÂNÎ

(İnceleme - Metin)

HAZIRLAYAN: MURAT ÜLGEN

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

İçindekiler

Ön Söz	7
Kısaltmalar	10
Giriş	11

BİRİNCİ BÖLÜM

Sâdıkî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği	17
Hayatı	17
Edebî Kişiliği	19

İKİNCİ BÖLÜM

Sâdıkî Dîvânı'nın İncelemesi	23
Şekil İncelemesi	23
Muhteva İncelemesi	25
Dîvân'ın Yazma Nüshaları	30
Metnin Kuruluşuna Dair Açıklamalar	33
Transkripsiyon Alfabeti	35

SÂDİKÎ DÎVÂNİ

Metin	37
Seçki Sözlük	297
Tıpkıbasım Örnekleri	303
Kaynakça	315

Ön Söz

*Sâdıkî şi'rün güzeldür san dizilmiş dür gibi
Yâd ola dillerde dâ'im ta ilâ rûzi'l-kıyâm
-Sâdıkî*

Türk edebiyatı, tarihsel süreç içerisinde farklı coğrafyalarda ve kültürel çevrelerde gelişmiş, zengin ve süreklilik arz eden bir edebî birikime sahiptir. Bu birikimin en sistemli ve en köklü damarını ise “Divan Edebiyatı” yahut daha kapsayıcı bir adlandırma ile “Klasik Türk Edebiyatı” oluşturmaktadır. İslâm medeniyeti çerçevesinde teşekkül eden ve XIII. yüzyıldan XIX. yüzyılın sonlarına kadar etkisini sürdüren bu edebî gelenek, yalnızca biçimsel unsurlardan ibaret olmayıp, ait olduğu toplumun estetik anlayışını, düşünce dünyasını ve kültürel değerlerini yansıtan bütünlüklü bir yapı arz etmektedir. Bu bütünlüklü yapının teşekkülünü anlayabilmek için, Türk edebiyatının daha erken dönemlerine ve sözlü kültür temellerine bakmak gerekmektedir.

Türk milletinin sözlü kültüre dayalı köklü edebî geleneği, tarih sahnesine çıkışından itibaren şiirin önemli bir ifade aracı olarak benimsenmesine zemin hazırlamıştır. Orta Asya’da sözlü kültür ortamında gelişen bu şiir anlayışı, zaman içerisinde İslâm medeniyetinin estetik ve fıkri birikimiyle birleşerek yeni bir edebî hüviyet kazanmıştır. Bu süreçte şekillenen divan şiiri, Arap ve Fars edebiyatlarının nazım tekniklerini ve estetik unsurlarını benimsemiş; ancak bunları kendi dil ve kültür dünyası içerisinde yeniden yorumlayarak özgün bir karakter oluşturmuştur. Böylece divan şiiri, yalnızca belirli bir zümrenin edebî faaliyeti olmaktan çıkmış, geniş bir coğrafyada ortak bir edebî dil hâline gelmiştir.

Bu müşterek edebî dil, Osmanlı coğrafyasının farklı bölgelerinde uzun asırlar boyunca canlılığını korumuş; saraydan tekkeye, şehirden taşraya kadar uzanan

geniş bir kültürel alan içerisinde varlığını sürdürmüştür. Divan şiiri, bu yönüyle yalnızca estetik bir söylem alanı değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel hayatın çeşitli katmanlarını yansıtan önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır. Bu sebeple, divan şiiri metinlerinin günümüzde yeniden ele alınması ve ilmî yöntemlerle incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir.

Günümüzde kütüphanelerde muhafaza edilen divanlar ve şiir mecmuaları, klasik edebiyatın günümüze ulaşan temel kaynaklarıdır. Bu eserler üzerine yapılan ilmî çalışmalar, yalnızca metinlerin okunur hâle getirilmesini değil; aynı zamanda dönemin edebî zevkini, düşünce yapısını ve kültürel bağlamını daha sağlıklı biçimde kavramayı da mümkün kılmaktadır. Bu noktada gerçekleştirilen her yeni çalışma, klasik Türk edebiyatı araştırmalarına hem metin hem de yorum düzeyinde katkı sağlamaktadır. Bu bakımdan, klasik Türk edebiyatının daha az bilinen şair ve metinlerinin gün yüzüne çıkarılması, edebî mirasın bütünlüğünü kavramak açısından ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu çerçevede hazırlanan elinizdeki çalışma, XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılın başlarında yaşamış, klasik Türk edebiyatı içerisinde görece az tanınmış şairlerden biri olan Mustafa Sâdıki'nin şiir dünyasını bütünlüklü bir bakışla ele almayı amaçlamaktadır. Sâdıki, divan şiiri geleneği içerisinde özellikle dinî-tasavvufî muhtevaya yaslanan, vaaz ve mevize geleneğini şiir diliyle buluşturan yönüyle dikkat çeken bir şairdir. Şiirlerinde dünyanın geçiciliği, nefis terbiyesi, ahlâkî olgunluk, Allah ve Hz. Peygamber sevgisi gibi temalar belirgin bir ağırlık taşımakta; bu temalar çoğu zaman irşad edici ve hikemî bir üslupla işlenmektedir. Şair, klasik nazım tekniklerine hâkimiyeti, aruz vezni kullanmadaki başarısı ve şiirdeki ahengiyle geleneğe bağlı bir şiir anlayışı sergilerken; özellikle uzun gazellerde kurduğu bütünlüklü yapı ve sade fakat etkili diliyle şiir gücünü ortaya koymaktadır.

Eserde, şairin hayatı ve edebî kişiliği ana hatlarıyla ele alınmış; ardından şiirleri şekil ve muhteva özellikleri bakımından değerlendirilmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde, Sâdıki'nin divanına kaynaklık eden yazma nüshalar ve şiir mecmuaları tanıtılmış; bu metinler karşılaştırılarak mümkün olduğunca güvenilir bir metin oluşturulmaya çalışılmıştır. Kitabın merkezini oluşturan metin kısmında Sâdıki'nin şiirleri transkripsiyonlu olarak sunulmuş, son bölümde yer alan seçki sözlük ile metnin daha rahat okunması ve anlaşılması hedeflenmiştir. Bu yönüyle eser, hem Sâdıki'nin divan şiiri içerisindeki yerini daha görünür kılmayı hem de klasik Türk şiiriyle ilgilenen okur için istifadeye açık bir metin ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Her ne kadar çalışma müellifine ait olsa da, bu eser ilmî birikimin ve akademik dayanışmanın ortak bir mahsulüdür. Araştırmamızın temelini oluşturan kıymetli

yazma nüshayı şahsî kütüphanesinden istifademe sunan ve süreç boyunca bilgi ve tecrübeleriyle yol gösteren muhterem hocam Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmanın çeşitli aşamalarında katkı ve yönlendirmeleriyle destek veren Doç. Dr. Esra Egüz, Dr. Öğr. Üyesi Bilal Alpaydın, Doç. Dr. Uğur Öztürk ve Dr. Rasim Deniz hocalarıma teşekkür ederim.

Bu çalışma sürecinde sabrı, anlayışı ve desteğiyle her daim yanımda olan eşime de gönülden teşekkür ederim.

Bu eser, Sâdıki'nin şiirleri için dile getirdiği “dillerde dâim anılma” temennisine, aradan geçen asırlara rağmen hâlâ kulak verilebileceğini göstermeye yönelik mütevazı bir katkı olarak görülmelidir. Şairin iman, ahlâk ve irşat merkezli şiir dünyası, yalnızca kendi devrinin değil, bugünün okuyucusunun da dikkatle dinleyebileceği bir ses taşımaktadır. Temennimiz, bu çalışmanın Sâdıki'nin şiirlerine yönelen okur için bir vesile olması ve onun sözlerinin, niyet ettiği gibi, kıyamete kadar yaşamaya devam etmesidir.

Murat Ülgen

İstanbul, 2026

“dün” den öğrendiklerinle
“bugün” ü yaşamak
“yarın” ları aydınlatır.

SÂDIKÎ DÎVÂNI

METİN

1

**Merşiyeye-i ‘Âlî Efendi Rahmetullâhi ‘Aleyhi Rahmeten
Vâsi’ aten Fî Belde-i Kayseriyye**

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

1. Âh u efgân-ıla nazma çün şürû‘ itdüm ‘ubûr
Şâbirinden ide biz kullarını Hakk [u] Şabûr
2. Çünkü bu mekkâre dünyâ ‘âkıbet bulur fenâ
Kimse bâkî kalmaz illâ kalur ol bâkî Şekûr
3. Ger gani vü ger fakîr ü pâdişâh u ger vezîr
Hâk-ile yeksân olup kalmayısar dâr-ı kuşûr
4. Aldayup dünyâ beş on gün soñ ucı kabre koyar
Herkes itdügin bulısar şübhesiz yevmü’n-nüşûr
5. Enbiyâlar vârişi Aḥmed Muḥammed Muştafâ
Aña daḥı kalmadı gaddâre dünyâ zî-fütûr
6. Gitdi bunca evliyâlar enbiyâlar fâniden
Çekdiler ehl-i fenâdan niçe yüz biñ cevır ü zûr
7. Kalmadı bir er ki andan intifâ‘ ide bu ḥalk
‘Âleme saçıldı fitne çok fesâd itdi zuhûr

[1] D.96b

8. Şoñra bir cevher laîfî Hakk bize itdi ‘atâ
İsm-i pâki hem ‘Alî’dür ‘ilm-ile cevfi buhûr
9. Pend ü nuşh idüp otuz yıl açdı meydânı tamâm
Ehl-i bid‘at kalmadı def‘ oldu cümle şerr ü şûr
10. Rûz-ı maşherde İmâm A‘zam-ı şânî diyülür
Hep şehâdet iderüz redd itmez ise ol Ğafûr
11. Böyle bir cânlar cânına buğz idüp [ehl-i] şerâr
Kıldılar andan şikâyet saltanatda zî-ğurûr
12. Nefy idüp ez-Kayseriyye hicret idüp ol şerîf
Kendü tilmizinden oldu yine bu işler şudûr
13. Ayı düşdi ehl-i beytinden vedâ‘ idüp hâzîn
Kaldı hasret tâ kıyâmet *leyse fihâ* vaşl-ı nûr
14. Yürî dünyâ zevlûñ ‘an-karîb ü bî-reyb ü şekk
Zirâ kim bu vâriş-i Ahmed içün den oldu dūr
15. Kânı ol günler ki câmi‘ler tölardı halk-ıla
Hâlık’a şükr idüben her biri bulmışdı huzûr
16. Ağla ey Câmî‘ Kebîr şimden girü kılduñ ğarîb
Gitdi şân [u] şöhetüñ gelmez ilâ-yevmi’n-nüşûr
17. [Hem] okındı dem-be-dem tefsîr-i Qur‘ân-ı mübîn
Nûr ile tölmişdi etrâfuñ senüñ ey beyt-i nûr
18. Kadrini bilmedi ehl-i Kayseriyye mekr idüp
Kıldılar buğz u ‘adâvet ol şerîfe bî-kuşûr
19. Rif atine hep sebep düşdi bularuñ işleri
Gün-be-gün teslim idüp Hakk’a özin ol kenz-i nûr

20. Altmış üç yaşında iken irdi taqdir-i Hudâ
Gün yüzinden ırdı düşdi gitdi ol bedrû’l-büdûr
21. Kaldı der-Konstantiniyye cism-i pâki çün anuñ
Rûh-ı pâki cennet içre bula hûr u hem kuşûr
22. Tâ kıyâmet gelmeyiser böyle bir kenz-i ‘ulûm
Bu ‘alâmetdür ki Mehdî idiser tizcek zuhûr
23. Altı yüz tekmile mâlik suhte vü iki niçe biñ
Dem-be-dem âh eyleyüp dirler Hudâ’ya ey Ğafûr
24. Sen anı cennât-ı ‘adn içre civâr it Ahmed’e
Bî-hisâb u bî-‘azâb kuçdur aña a‘nâk-ı hûr
25. Ehl-i dünyâ batdı ğam deryâsına gitdi diyü
Sevinüp ‘ıyd itdiler merkadlarında zî-kubûr
26. Böyle bir kân-ı ‘ulûmı Hakk bize câr eyledi
Böyle diyüp her biri buldı neşât-ile sürür
27. Ağla ey Sâdıki gözden kân akıt gitdi o cân
Biñ yüz on mâhı reb‘î’ü’l-evvel içredür mürûr
28. Sen mu‘ammer kıl İlâhî gözleri nûr[n] anuñ
Yüzlerin görüp hâzîn kalb[ler]jümüz olsun sürür

2

Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilâtün / Fâ‘ilün

1. Esmâ-yı enbiyâdan münzel-i Rabb-i Raḥîm
Vâcib oldu herkese ezber kılup ola muḳîm

[2] D.97b

1. Birinci mısra: Bu mısra da vezin aksamaktadır.

2. Ehline evlâdına huddâmına ta'lim idüp
Luṭf-ı Rabbânî bulup bunlar daḥı ola 'alim
3. Âdem İdrîs Nûḥ [u] Hûd u Şâlih Zülkifil
Yûsuf u Ya'kûb [u] İshâk İsmâ'il ü İbrahîm
4. Yûnus u Lûṭ [u] Şu'ayb [u] Zekerîyyâ Elyasa'
Hem daḥı Yahyâ vü 'İsâ Hârûn u Mûsâ Kelim
5. Dâvûd u İlyâs Süleymân hem daḥı Eyyûb nebî
Şân-ı levlâke Muḥammedü'l 'alâ ḥulḳin 'azîm
6. Kim velî dir kim nebî [dir] ihtilâf-ı 'ulemâ
Biri 'Üzeyr biri Zülkarneyn ü Loḳmân-ı Hâkîm
7. Var-durur Ḥaḳḳ ḥazretinüñ üç yüz on üç mürseli
Enbiyâ' aded[i] bilendür şâhib-i 'ilm-i [kadîm]
8. Yâ Laṭîf sen kıl bize luṭf-ıla olsunlar şefî
Şol zamân kim gele yetmiş [biñ] zimâm-ile caḥîm

3

Güft-i Şâdıkî Der-Beyân-ı Şükr-i Yezdân u Mûte'âl

Mefâ'ilün / Mefâ'ilün / Fe'ülün

1. Ḥudâ'ya şad hezâr el-ḥamdulillâh
Diyelüm âşikâr el-ḥamdulillâh
2. Ki virdi bize imân gibi ni'met
Daḥı devlet ne var el-ḥamdulillâh
3. Bedende 'âfiyet dilde şehâdet
Şalât-ı ḥamse kâr el-ḥamdulillâh

Kaynakça

- Arslan, Mehmet: **Osmanlı Padişahlarının Manzum Tarihçeleri Fihrist-i Şâhânlar**, Sivas, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Başkâtib-zâde Râgıb Bey: **Başkâtib-zâde Râgıb Bey Muhtasar Mecmuası (İnceleme-Metin-Sözlük)**, haz. Atabey Kılıç, Şeyda Göllü, Nur Süyürge, Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2020.
- Bilgin, Azmi: "Türk Tasavvuf Edebiyatı Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. 5, S. 10, 2007, s. 332.
- Çabuk E., Dilben T., Alaçam S.: "Helvacızâde Sâdıkî Mustafa Efendi'nin Çeşitli Yazma Eserlerdeki Manzumeleri", **Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi (ESTAD)**, C. 1, S. 1, İstanbul, 2018. s. 284-337.
- Çetin, İsmail: **Derzi-zâde Ulvî, Hayat Edebi Şahsiyeti ve Divanının Tenkidli Metni**, Elazığ, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1993.
- Deniz, Rasim: "Edebiyatımızda Hakikî Mahlasını Kullanan Şairler", **Şehir-Kültür-Sanat**, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, S. 34, 2020. s. 22-25.
- Doğan, Muhammet Nur: **Fatih Divanı ve Şerhi**, 2. baskı, Yelkenli Yayınları, İstanbul, 2009.
- Güven, Ahmet Emin: **Kayseri'de Yazma Mecmualar ve Muhtevalarından Seçmeler**, Kayseri, Kayseri Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2000.
- Güven, Ahmet Emin: **Sâdıkî, Şâir-Vâiz, Kayserili Şeyh Mustafa Sâdık Baba**, Ed. Atabey Kılıç, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Güngör, Erol: **İslâm Tasavvufunun Meseleleri**, 5. baskı, İstanbul, Ötüken, 1993.
- Hatipoğlu, İbrahim: "Mesâbilü's-Sünne", **DİA**, C. 29, İstanbul, 2004, s. 258-260.
- Hatipoğlu, İbrahim: "Meşâriḳü'l-Envârî'n-Nebeviyye", **DİA**, C. 29, İstanbul, 2004, s. 361-362.
- Karlıağa, H. Bekir: "Gazzâlî", **DİA**, C. 13, İstanbul, 1996, s. 518-530.
- Kılıç, Atabey: "Sâdıkî (Şeyh Mustafa Sâdık Baba)", **Kayseri Ansiklopedisi**, C.5, Kayseri, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2017, s. 350-351.
- Kırlı, Cengiz: "Kahvehaneler ve Hafiyeler: 19. Yüzyıl Ortalarında Osmanlı'da Sosyal Kontrol", **Toplum ve Bilim**, S. 83, 2000, s. 67-68.

5. (ve inneke le) 'alâ ḥulḳin 'azîm: "Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin." Kalem, 68/4.
[3] D.98b, M1.2b

- Kubbealtı Lügati: Çevrimiçi Kubbealtı Lügati, (Çevrimiçi), <http://lugatim.com/> (e.t. 31.12.2025)
- Köksal, Mehmet Fatih: **Kayserili Divan Şairleri**, Geçit Yayınları, Kayseri, 1998.
- “Zamaneden Bir Şikâyet Daha: Sâdıkî Baba’nın Âhir Zaman Manzumesi”, **Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında**, İstanbul, 2016, s. 481.
- Köksal, Mehmet Fatih: “Kayserili Mutasavvıf Şair Sâdıkî’nin İki Mersiyesi”, **Yâ Kebikeç Mecmualar Arasında**, İstanbul, 2016, s. 475.
- Köksal, Mehmet Fatih: “Dîvân (Sâdıkî)”, **Türk Edebiyatında Eserler Sözlüğü**, Aralık 12, 2021, (Çevrimiçi), <http://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-sadiki>, (e.t. 14 Mart 2022).
- Köksal, Mehmet Fatih: “Sâdıkî”, **Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü**, Ocak 12, 2004, (Çevrimiçi) <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sadiki-baba-sadiki-mustafa>, (e.t. 14 Mart 2022).
- Köksal, Mehmet Fatih; Kaçar, Mücahit; İlhan, Mevlüt: **Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu**, İstanbul, Kesit Yayınları, 2018.
- Nazif, Ahmed: **Kayseri Meşhurları (Kayseriye Meşâhiri)**, haz. Meserret Diriöz, Haydar Ali Diriöz, Kayseri, Yak-Taş A.Ş., 1991.
- Revânî: **Revânî Dîvânı**, Haz. Ziya Avşar, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2017, (Çevrimiçi) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, (e.t. 31.12.2025)
- Saraç, Yekta: **Klasik Edebiyat Bilgisi, Biçim-Ölçü-Kafiye**, 3.baskı, İstanbul, 3F Yayınevi, 2007.
- Süzen, Hüseyin: **Dukakinzade Ahmed Beg Dîvânı (İnceleme-Tenkidli Metin)**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994
- Tanrıbuyurdu, Gülçin: **Kalkandelenli Mu’îdî Dîvânı**, Ankara, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2018, (Çevrimiçi) <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>, (e.t. 31.12.2025)
- Türk Dil Kurumu: **Güncel Türkçe Sözlük**, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/> (e.t. 31.12.2025)
- Türk Dil Kurumu: **Tarama Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/> (e.t. 31.12.2025)
- Türk Dil Kurumu: **Derleme Sözlüğü**, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/> (e.t. 31.12.2025)
- Ülgen, Murat: **Sâdıkî Dîvânı (İnceleme-Metin ve Edisyon-Kritik)**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2022.

SÂDİKÎ DÎVÂNİ

(İnceleme - Metin)

Klasik Türk şiiri, yüzyıllar boyunca dinî, tasavvufî ve ahlâkî düşüncüyü estetik bir dil içinde yoğurarak zengin bir şiir mirası oluşturmuştur. Bu mirasın içinde yer almakla birlikte adı ve şiir dünyası sınırlı çevrelerin dışında yeterince tanınmayan şairlerden biri de Mustafa Sâdıkî’dir. XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılın başlarında yaşamış olan Sâdıkî, şiiri bir süs ve eğlence unsuru olmaktan ziyade irşat, nasihat ve yönlendirme vasıtası olarak gören bir anlayışın temsilcisidir.

Elinizdeki çalışma, Sâdıkî’nin divanını günümüz okuruna kazandırmayı amaçlarken, şairin hayatı ve edebî kişiliğini, şiirlerinin şekil ve muhteva özelliklerini bir bütünlük içinde ele almaktadır. Dinî ve tasavvufî düşüncenin belirgin biçimde öne çıktığı bu şiir dünyasında iman, ibadet, ahiret bilinci, nefis terbiyesi ve toplumsal sorumluluk temaları merkezî bir yer tutar. Sâdıkî, vaiz kimliğinin de etkisiyle, şiirlerinde sade fakat güçlü bir söyleyiş kurarak okuyucuyu hem düşünmeye hem de iç muhasebeye davet eder.

Yazma nüshalar ve şiir mecmuaları esas alınarak hazırlanan metinle Sâdıkî’nin şiir dünyası bütünlüklü bir biçimde ortaya konmuştur. Bu kitap, divan şiirinin irfan ve hikmet merkezli çizgisini Sâdıkî’nin şiirleri üzerinden takip etmek ve onun edebî dünyasını yakından tanımak isteyen okurlar için güvenilir bir okuma imkânı sunmaktadır.

“dün”den öğrendiklerinle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

9 786258 686111